

SOCIALE TANDHEELKUNDE

VERSLAG VAN HET EERSTE JAAR SCHOOLTANDVERZOR-
GING DOOR T.A.V.O.N.A., AFD. VOORZORG TE AMSTERDAM
VOOR LEERLINGEN VAN EEN KLEUTERSCHOOL EN
TWEË LAGERE SCHOLEN, GEDURENDE HET
SCHOOLJAAR 1934/35.

De opheffing van de gemeentelijke schooltandverzorging te Amsterdam gaf het Bestuur van de afdeling „Voorzorg” van T.A.V.O.N.A. aanleiding om te pogen door particulier initiatief in dit zoo belangrijke sociale tekort te voorzien.

Financieele steun van de Gemeente voor dezen arbeid bleek uitgesloten te zijn. Bovendien moest worden erkend, dat de zorg voor het kindergebit in de allereerste plaats taak der ouders en verzorgers van het kind is te achten, en dat het op systematisch rationeële wijze verschaffen van doeltreffende tandverzorging nooit buiten volledige medewerking der ouders voor alle kinderen bereikbaar gemaakt zal kunnen worden.

Die medewerking der ouders is van tweëerlei aard: paedagogisch en financieel. In paedagogisch opzicht is volledige medewerking der ouders onmisbaar te achten, omdat tandverzorging een onderdeel van lichaamsverzorging is, dat alleen door dagelijksche nauwkeurige toepassing in het huisgezin voldoende aangeleerd kan worden als een persoonlijke verrichting van het kind.

In financieel opzicht is volledige medewerking der ouders evenzeer onmisbaar, omdat — bij de gebleken sterke verwaarloozing van de persoonlijke tandverzorging — de onmisbare moreele en daadwerkelijke medewerking der ouders zeker uitblijven zal, indien zij er niet ook zelf voor betalen.

Zowel de resultaten der schooltandheelkunde op lagere scholen in eigen land en in het buitenland, als de ondervinding, door onze afd. „Voorzorg” van T.A.V.O.N.A. opgedaan bij de na-schooltandverzorging in de Kleine Kattenburgerstraat (leeftijd 13—15 jaar), hebben wel overtuigend bewezen, dat sociale preventieve tandheelkundige verzorging niet in de eerste plaats een medisch therapeutisch of tand-heelkundig vraagstuk is, doch educatief paedagogisch ten aanzien van het kind, zoodra

en naar de mate het daarvoor vatbaar wordt (lagere school); en ten aanzien van de verzorgers van het kind, zoolang het kind daarvoor nog niet persoonlijk vatbaar is (ouders, huisarts).

Hulp van een tandarts zal bij dit sociale werk echter nimmer gemist kunnen worden, omdat alleen deskundige contrôle beginnend tandbederf zóó tijdig verhelpen kan, dat dit ook economisch uitvoerbaar is.

Op grond van deze overwegingen besloot de afdeling „Voorzorg.” van TA.VO.NA. contact te zoeken met een particuliere schoolvereniging die in het bezit is zoowel van kleuterscholen als van lagere scholen, in de hoop zoo te kunnen bereiken, dat een groep kinderen in schoolverband te volgen zoude zijn vanaf het oogenblik, dat ze in de kleuterschool komen, tot aan het verlaten van de lagere school toe. Alleen op die manier toch zou er kans zijn op systematisch rationeële wijze de schooltandverzorging van het blijvend gebit (begin der lagere school) te doen voorafgaan door soortgelijke verzorging van het melkgebit.

Wel moet de zorg voor het melkgebit eerder beginnen, dan op den leeftijd waarop de kleuterschool begint, maar dan treft men de kinderen nog niet in schoolverband.

Voor de poging om systematische tandverzorging reeds op de kleuterschool te doen aanvangen pleit bovendien het feit, dat onder de tegenwoordige omstandigheden bij tal van kinderen reeds blijvende kiezen aanwezig zijn — en dus defect kunnen zijn! — voordat ze naar de lagere school gaan.

Op het overtuigend woord van Dr. Gezelle Meerburg, bestuurslid van de afd. „Voorzorg” van TA.VO.NA., en tevens bestuurslid van de schoolvereniging der Ned. Hervormde Gemeente te Amsterdam, gaf het bestuur der schoolvereniging toestemming, het hierboven uiteengezette denkbeeld te verwezenlijken in drie harer scholen (Bentinck voorbereidende school, Bentinck lagere school en Princsesschool), mits buiten bezwaar harer schatkist.

Ons Bestuur, zeer erkentelijk voor de hierdoor geboden gelegenheid tot aanpakken, heeft toen, in overleg met Dr. Gezelle Meerburg en met de hoofden der genoemde scholen (resp. Mej. G. B u b b e r m a n, de heer H u i s m a n en de heer B o e l s m a) in een ouderenavond speciaal voor dit doel bijeengeroepen, een uiteenzetting doen geven van het doel en de werkwijze der schooltandverzorging, en van de plannen, die met medewerking van het bestuur der Schoolvereniging, hieromtrent nu waren gemaakt.

Deze plannen bestonden hierin, dat TA.VO.NA. op zich nam te zorgen voor een tandarts met helpsters en voor volledig instrumentarium; dat de verzorging zou plaats vinden in de school; dat alleen leerlingen van de voorbereidende school en van de twee laagste klassen der lagere school ermee zouden kunnen beginnen, en dat de ouders hun kinderen

zouden doen deelnemen tegen betaling van *f* 1.80 per jaar (15 cent per maand), te voldoen aan het hoofd der betreffende school.

Deze scholen waren gekozen, omdat het vrijwel regel is, dat de kinderen van de voorbereidende school daarna naar een der beide genoemde vlak daarbij gelegen scholen plegen over te gaan.

Het bedrag der kosten was op aandrang van den Secretaris van het schoolbestuur vastgesteld op *f* 1.80. Onzerzijds was voorgesteld *f* 2.50 per kind per jaar, uit overweging dat juist de verzorging der kleuters wel eens bezwarend voor het budget zou kunnen blijken te zijn, waaromtrent nog niet voldoende statistische gegevens bestaan. Men kan de kosten, door de ouders voor dit zoo nuttige werk bij te dragen, beschouwen als een alleszins gemotiveerde verhooging van het schoolgeld. Mochten de kosten meevallen, dan kan gemakkelijk tot verlaging worden overgegaan.

Bovendien is het minimum der onkosten alleen te bereiken, wanneer *alle* kinderen meedoen. Daarmee is dan tevens het paedagogisch en sociaal maximum bepaald.

Een bevredigend aantal leerlingen vooral van de kleuterschool werd al dadelijk aangegeven, zoodat tot uitvoering der plannen besloten werd.

Op 12 November 1934 is Mej. Tandarts R u d i n g met als helpster Mej. J. W e e n i n g, het werk in de kleuterschool van Mej. B u b b e r m a n begonnen.

Het instrumentarium (S.S. Wight opvouwbare stoel, electr. boormachine, handinstrumentarium en verdere kleine benodigdheden) door TA.VO.NA. beschikbaar gesteld, bleven tijdelijk in de kleuterschool in een hoek van een speellokaal staan.

Twee ochtenden per week werd er gewerkt. De instrumenten werden telkens door Mej. W e e n i n g — die ook de administratie voerde en de tandarts assisteerde — tevoren gereed gezet en na gebruik weer opgeborgen.

Voor ieder kind werd een kaart gemaakt, met status praesens en nauwkeurige opgave van de behandeling. De voor dit doel bestaande kaarten van TA.VO.NA. werden gebruikt, maar bleken weinig geschikt te zijn. Bovendien werd op een dagstaat aantekening gehouden van den noodigden tijd. De schooluren loopen van 9 tot kwart voor 12. Practisch komt dit neer op 2½ uur voor den tandarts per ochtend.

Het werk is zeer bevredigend verlopen. Vrijwel zonder uitzondering hebben alle kinderen zich goed laten helpen. Telkens zaten twee of meer kinderen met hun kaart in de hand, in het behandellokaal toe te kijken, terwijl er een kind door den tandarts geholpen werd.

Niet meegevallen zijn de kosten. Zoolang nog niet alle kinderen per

klas en per school meedoen, zal het bedrag der bijdrage van *f* 1.80 te laag zijn. Bij het percentsgewijs geringe aantal deelnemende kinderen der lagere scholen, en bij den natuurlijk geheel onverzorgden toestand van den mond der kleuters zou dit eerste jaar zelfs het bedrag van *f* 2.50 per kind niet voldoende geweest zijn.

De toestand der melkgebitten, was bij de kleuters, ook bij de zeer jonge, over het algemeen *heel ongunstig!* Bij de kinderen van de laagste klas, dus niet ouder dan 4 en $4\frac{1}{2}$ jaar, was bij ruim 30 % de toestand al hopeeloos, d. w. z. kwam al niet meer voor eenig plombeeren in aanmerking. Vaak was ook de toestand al zoo, dat alle onderste kiezen al verloren waren (caries profundus met zieke of doode pulpa), terwijl in de bovenkaak nog weinig of geen bederf opgetreden was.

Opvallend groot was het aantal gevallen van pulpa gangraen, met of zonder fistels. Voor zoover dat was na te gaan, waren er over het algemeen weinig klachten over kiespijn. Toch werd in geval van gangraen altijd de pulpakamer geopend om de kans op pijn en ontsteking zooveel mogelijk te reduceeren. Verder kon er dan niets aan worden gedaan. Extracties werden principieel *niet* verricht.

In de monden waarin met succes nog kon worden gesaneerd, werden zooveel mogelijk fissuren behandeld en gevuld met amalgaam, in een aantal gevallen voorloopig met koper-cement (zwart).

De reinheid van de monden liet bijna alles te wenschen over, over het al of niet gebruiken van den tandenborstel was voor het overgrootste deel der kinderen geen uitsluitel te verkrijgen. Voor mondreiniging door den tandarts of de mondverzorgster ontbrak de tijd geheel en al.

Aan alle leerlingen van de kleuterscholen, ook aan die, die niet aan de tandverzorging hebben deelgenomen, is een tandenborstel verstrekt. Het goed gebruiken van den tandenborstel is in een daartoe weer speciaal bijeengeroepen bijeenkomst der ouders aan de hand van lantaarnplaten en een buitengewoon instructieve film van tandarts v. d. Molen, door dezen uitvoerig gedemonstreerd.

Door verloting van een poppenwieg met toebehooren had Mejjuffrouw B u b b e r m a n *f* 25.— bijeen weten te brengen. De fabrikant der borstels heeft voor dit bedrag de borstels, ver beneden den prijs, welwillend beschikbaar gesteld.

Het welslagen van dit zoo moeilijk begin is, naast den bekwamen arbeid van Mejjuffrouw R u d i n g en Mejjuffrouw W e e n i n g — die een aanzienlijk deel van haar tijd zelfs zonder vergoeding hebben gegeven — wel voornamelijk te danken aan de even spontaan gegeven medewerking der Hoofden van de scholen. Zij hebben daarmede getoond te verstaan het bij uitstek paedagogisch karakter van deze wijze van

toepassing van het beginsel der tandverzorging, welke geen enkel kind zonder schade voor zijn geheele leven ontberen kan.

Van bijzondere beteekenis was daarbij de niet gemakkelijke taak van Mejuffrouw B u b b e r m a n, om de verschillende moeders te overtuigen van het belang van dit werk voor hun kinderen. Het ligt voor de hand, dat er heel veel vragen beantwoord en heel wat gemoederen gerustgesteld moesten worden, voordat men zich liet overtuigen, dat het voor de kleinen niet onaangenaam of pijnlijk zou zijn. Daarbij komt nog de veel grootere moeilijkheid, dat schooltandverzorging niet beteekent, dat alle holle kiezen geplombeerd worden. Juist bij slechte melkkiezen kan onmogelijk meer worden geplombeerd. Daardoor lijkt vaak een kind, dat wel aan de schooltandheekunde deelnam, *niet* geholpen te zijn. Het is niet gemakkelijk om dan aan de moeder duidelijk te maken, dat het kind in dat geval toch al veel geholpen is door het voorkomen van kiespijn, door het controleeren van den bestaanden toestand, door het zorgvuldig waken over de kiezen en tanden, die nog wel goed zijn of die nog maar net aan het doorkomen zijn, door de gewenning aan mondverzorging, door het wekken van de belangstelling van het kind voor mondverzorging, door geleidelijk onderricht in mondonderhoud, enz. Daarbij moest den ouders worden duidelijk gemaakt, dat de kosten alleen gering kunnen worden, als alle kinderen meedoen en de toestand van al die kindermonden zoo goed mogelijk is.

Al deze en dergelijke dingen hebben Mejuffrouw B u b b e r m a n en de overige dames van het personeel der kleuterschool met zooveel tact en enthousiasme en blijkbaar ook met zooveel succes besproken met de moeders of ouders, die hun kleinen naar school brachten of terughaalden, dat er van de in totaal 213 kleuters, 150 aan de schooltandverzorging hebben deelgenomen.

Bij de revisie in Mei 1935 gehouden, bleek dit aantal door verhuizing der kinderen sterk gedaald. Met het aantal kinderen, dat er nieuw bijgekomen was, bedroeg het aantal toen 127.

Van de Bentinck lagere school namen aanvankelijk deel 44 kinderen, bij de revisie 64. Van de Princesseschool 18 resp. 16.

De resultaten in dit eerste jaar reeds bereikt, toonen wel duidelijk de noodzakelijkheid en ook de mogelijkheid van systematisch-rationeële mondverzorging van kinderen vanaf het vierde jaar, tot het dertiende jaar, door middel van de school.

De noodzakelijkheid blijkt uit het ontstellend veel voorkomende tandbederf van het melkgebit en de betrekkelijk vele aangeboren defecten (fissuren) in de eerste blijvende kiezen. Waar de functie van het melkgebit voor het zoo sterk groeiend jonge kind minstens evenwaardig te achten is aan die van het blijvend gebit voor de volwassenen, is er geen enkele reden, waarom er niet gezocht zou worden naar een oplossing

van het vraagstuk der bescherming van het gave melkgebit, zoowel als van het gave blijvende gebit. Voor zoover kinderen in schoolverband te bereiken zijn, ligt de oplossing zeker in de richting van paedagogisch educatief samenwerken van ouders, school en tandarts. De mogelijkheid blijkt uit hetgeen nu reeds werd bereikt. Voor tandheelkundige behandeling in eigenlijken zin is de leeftijd van leerlingen eener kleuterschool allermintst een bezwaar. Kleuters, wier melkgebit nog niet dermate is aangetast, dat het hopeloos is, wanneer ze onder handen van den schooltandarts komen, zullen dus in de meeste gevallen nog volledig te helpen zijn, indien daartoe voldoende tijd en dus voldoende financies beschikbaar zijn, en het huisgezin meewerkt. Zoolang echter reeds een zoo groote verwoesting in het gebit van vierjarige kinderen te constateeren valt, als thans nog het geval is, zal het werk in de kleuterschool nog te tweeslachtig zijn om inderdaad reeds van een sociale oplossing te kunnen spreken, zooals dit voor de lagere-school-periode toch wel het geval is.

Dit neemt niet weg, dat er alle reden is, om op den ingeslagen weg voort te gaan, om het groote belang van het melkgebit voor den groei en de gezondheid van het kind en van het zich ontwikkelende blijvende gebit.

Dit eerste jaar was het ongunstigst, omdat het niet aanging van deze kleuters alleen de allerjongsten onderhanden te nemen, zooals dit bij de lagere scholen de aangewezen weg is gebleken te zijn. Bovendien is bij de allerjongsten (4 jaar) het melkgebit al geruimen tijd volledig aanwezig en daar aan bederf blootgesteld geweest, voordat het onder regelmatige contrôle der schooltandverzorging kwam. Het succes der schooltandverzorging voor het *blijvend* gebit ligt juist daarin, dat de systematische contrôle begint met het eerste verschijnen van het blijvend gebit, en dan gelijken tred houden kan met de ontwikkeling daarvan. De schooltandverzorging van het *melkgebit* zal daar in dit opzicht altijd in eenigszins ongunstige omstandigheid verkeerden, omdat zij niet eerder dan op het vierde jaar zou beginnen. Maar nu in de Bentinck kleuterschool in dit eerste jaar de daarvoor in aanmerking komende kinderen allen geholpen zijn, zullen daar in het tweede jaar vrijwel uitsluitend 4- of 4½-jarigen daaraan toegevoegd worden. Aangenomen mag dus worden dat — mits dan ook in het vervolg geen oudere kinderen meer worden toegelaten tot de schooltandverzorging, dan die uit de eerste klas van de kleuterschool — er geleidelijk ook stabiliteit in den aanvang van het werk voor de kleuters zal ontstaan. Van de lagere scholen zal in het komende jaar de derde klas mede onder handen komen, en als dit zoo volgehouden wordt, zal dan over vier jaar dus bereikt kunnen zijn, dat de kleuters, die op de voorbereidende school komen, van hun eerste schooljaar af systematische tandverzorging ontvangen kunnen tot aan het einde van hun lagere-school-periode toe.

Daarbij zal altijd de moeilijkheid blijven bestaan der vele mutatie onder de leerlingen, maar diezelfde moeilijkheden treffen het geheele onderwijs der scholen. Ze zullen, voor zoover ze het aandeel der school in het onderricht der mondverzorging betreffen, tot een minimum te beperken zijn, indien wordt vastgehouden aan het principe, dat ieder kind dit onderricht noodig heeft vanaf den eersten dag, dat het de school gaat bezoeken, en dat het dat onderricht alleen dan met vrucht zal kunnen volgen, wanneer het kind eerst voldoende wordt „bijgewerkt” indien het onverhoopt niet van het begin af dit onderwijs heeft gevolgd.

OVERZICHT.

<i>Bentinck kleuterschool.</i>	Nov.—Dec. 1934	Mei—Juni 1935
Aantal leerlingen	150	127
„ gebit gaaf	5	
„ „ gesaneerd	35	
„ hopeloze gevallen	69	
„ vullingen melkgebit	250	42
„ „ blijvende molaren ...	42	17
<i>Bentinck lagere school</i>		
Aantal kinderen	43	64
„ vullingen blijvende molaren ...	110	42
<i>Princesse lagere school</i>		
Aantal kinderen	18	16
„ vullingen blijvende molaren ...	34	14
„ hopeloze gevallen	1	2